

belül két hét múlva kerüljön nyilvánosságra, de akkor egyszerre mindenütt, kül- és bel- földön. Miután minden kérdésben egyetértünk, remélem, hogy nemcsak a munkámmal, de az akció sikerével is meg lesz elégedve Elnök Úr. Azt hiszem, időközben is lesz alkal- mam Önnel érintkezni, és amennyiben címet változtatna, kérem, hogy arról és a telefon- lehetőségről értesítsen.

Engedje meg, hogy még egyszer visszatérjek levelére, mert meg kell írnom, hogy tel- jesen levelének hatása alatt állok, logikus és okos okfejtéséből értem meg, hogy mennyi- re igaza volt mindabban, amit eddig cselekedett, amelyet mások igen helytelenül passzi- vitásnak ítélnék meg. Nézetem szerint pontosan az ellenkezője: tiszta aktivitás. És ezért kell nekünk - az Ön híveinek - most az egész világ előtt, de mindenekelőtt a kis magyar világ előtt ismertetni a tényeket és folytatni a harcot október programjáért, amely Károlyi Mihály személyétől elválaszthatatlan. Tehát ha e harcainkban az Ön személyét hallja ismételen említeni, ha a Károlyi „hazaárulási” pör törvény útján való hatályon kí- vül helyezésének kimondását erősen kihangsúlyozzuk, ne szerénykedjék Elnök Úr, és ne akadályozzon meg bennünket ebben a munkában. Ez nem személyes ügy, ez közügy, ez mindannyiunk ügye, ez *Október*.

Egy szörnyű hír jutott el ma hozzánk, amely szerint bátyámat, két öcsémet, nővére- met, sógoromat és Anyámat gyilkolták meg ezek a brigantiak. Azt hiszem, egyszerre en- nél többet egy ember borzalmakból nemigen kaphat. Az az érzésem, hogy mindazt, amit eddig elmondtunk és tudtunk a bűnös Horthy-rezsimről és annak követőiről, csak halvány érzékeltetése volt a valóságnak. Nem azért, mert most majdnem egész családom kiirtásáról értesültem, hanem azért, mert tízezer és tízezer család, akik nekem mind test- véreim, részesültek ugyanezekben a borzalmakban. De azt hiszem, nem szabad mást tennünk, mint csak egy pillanatra megállnunk, a megdöbbentő hírek hatása alatt feljaj- dulni s azután tovább harcolni mindazért a szent igazságért, ami a népek szabadságának kivívását kell, hogy meghozza.

Remélem a Grófnő egészségi állapota javulóban van.

Feltétlen szükségesnek tartom ezidén egy októberi ünnepély megtartását, remélem, Elnök Úr velem egyetért ebben. Erre vonatkozólag majd még Elnök Úrnak telefonálok. Maradtam addig is tisztelő híve

PIL 704. f. 81. ó. e. (eredeti)

¹ Ezt a levelet nem ismerjük. Feltehetőleg Magyarország segélyezéséről volt szó benne, mert Böhm 1946. ja- nuár 4-én ilyen összefüggésben írta Prágernek: „Nem kell mondanom, mit jelentene, ha Mihály és a Te akciód si- kerrel járna. Megmenthetné a helyzetet, talán nem túlzok, ha azt írom, hogy megmentené a fiatal demokráciát.” Ő tárgyalt erről Kővágó budapesti polgármesterrel, a stockholmi polgármestertől, Károlyitól és Vámbérytól kér segítséget stb. (*BVP* 275.)

154. HAVAS ENDRE KÁROLYI MIHÁLYHOZ

(London, 1945. október 19.)

Kedves Elnökné és Elnök úr...¹

Ignotus Pali azt üzeni, hogy nagyon tetszett neki az elnök úr beszéde² és nagyon saj- nálja, hogy a nagy zűrzavarban nem ment oda hozzá. Ettől eltekintve, valóban meg volt sértve, mert semmit nem szóltak neki semmiről, mintha nem is létezett volna. Mint min- dig, most is azt hitték, hogy a másik hagyta ott az Elnöknééket, holott fordítva történt. Ignotus Pali egy fontos Manchester Guardian-cikkben tett hitet az Elnök úr mellett - a

cikket mindenfelé, otthon is idézték –, tehát megmutatta, hogy az Elnök úr mellett van, sőt egyenesen személyében is elkötelezte magát ilyen irányban, akárcsak a múltban. Ezek után azt feltételezni róla, hogy „már a reakció mellé állt”, vagy hogy „nem akar tudni többé az Elnök úrról” újabb bizonyítéka annak, hogy a gyanakvás nem jó tanácsadó, és ismételten hamis ösvényekre vezet azokat, akik hallgatnak rá. Egyszer, egyetlenegyszer öszintének kellene lenni már az ilyen dolgokban. Ne haragudjanak a hang miatt, de kitör belőlem a keserűség.⁴ Mindenünnen leveleket kapok, hogy mi van az Elnök úrral. Szegény Faludyt,⁴ mert információ híján ismételten kirohant az otthoniak ellen az Elnök úr miatt, irtózatosan megtámadták. Az Elnök úr összes hívei pofonokat kapnak, s azután még ők a rosszak. Csoda-e, ha a hiábavaló és ezer hajánál fogva előráncigált érvel támogatott hazameneteli huzavona miatt – őszintén kimondom – mindannyian csalódást érzünk, és Ignotus például sértve érzi magát nemcsak a semmibebevés, de amiatt is, hogy az Elnök úr rácafól cikkeire és kiállításaira. Jellemző, hogy az Elnök úr érvései még minket is elvakítottak, és Ignotus is, én is – egyidejűleg és egymás tudta nélkül – levelet írtunk Párizsba az ott tartózkodó magyarországi szocdem kiküldöttnek, Horváth Zoltánnak, elpanaszolva, hogy az Elnök úrnak nem adják meg a kijáró elismerést, tiszteletet és a baloldali pártok elhanyagolják (itt a másolata annak, amit írtam, ha akarják, megmutathatom, bár nem szívesen dicsekszem az ilyesmivel), s így ne csodálkozzanak, ha nem siet haza. Erre Horváth *szigorúan bizalmas* levelet írt Ignotusnak (tehát nagyon kérem, ne beszéljenek róla senkinek) és csodálkozik vádjainkon. *Szerinte az Elnök urat az összes pártok egyhangúan köztársasági elnöknek* akarják megválasztani és alig várják, hogy hazajöjjön. Ezt nem verhetik nagydobra, de ezt nekünk tudnunk kell, hiszen olyan szükség van rá, mint egy darab kenyérre. A gyanakvás és a fantazmagóriák helyett bátran neki kellett volna vágni az útnak, és segíteni azon a talán rohadt, keserves országon, de mégiscsak Károlyi Mihály Magyarországon, amelyben mégiscsak van valami érték, valami lehetőség, és különben is a pusztaság így kívánja. „Az optimista Havas” mégiscsak tisztábban lát, mint sokan mások. Sajnos már én sem hittem magamnak, és kezdtem elhinni, hogy az Elnöknekének van igaza, és mellőzésről van szó. A mai öszszeköttetések mellett és ennyi huzavona, félreértés után ne kívánják az otthoniaktól, hogy 100%-os Károlyi-propagandát csináljanak. Félnék, hogy felsülnek vele, és amíg nem biztosak benne, hogy jön, nem mernek kijönni a farbával. A tragikus az, hogy az Elnök úr itt, azok ott egymástól várták a jelt, és közben ennek a magyar nép issza meg az árát, mert éppen az Elnök úr személyére, tekintélyére, tisztaságára lett volna már eddig is szükség. Még ha megharagudnak rám akkor is kimondom ezt az igazságot, mert éjjeleket nem aludtam miatta. Itt az ideje, hogy az Elnök úr minden erejét latba véve nem egy hét[en], de ha lehet, egy napon belül hazamenjen. Faludy ezeket írja legutóbbi levelében: „Soha nem láttam alkalmasabb percet Károlyi hazamenetelére. Most valóban hebizonyosult, hogy megbuknak és megbuktak nélküle; hogy kell, aki az oroszokkal jóban van, de nem gerinctelen és a Nyugathól is képviseli azt a Szabadság kvantumot, melyre szükségünk van.”

És az oroszok lehet, hogy hallgatnak, nem szólnak, de nem csoda. Ennyi habozás után, határozatlanság után ők sem lehetnek bizalmasak. De ez nem is fontos. Lehet, hogy eddig nem látták még szükségesnek a hazamenetelt, de most felajánlották a segítségüket. Erre az Elnök úr kitérő választ adott.

Még soha nem voltam ennyire meggyőződve az igazságomról. A per nem lehet érv. Hiszen a hazahívás automatikusan levette a megbélyegzést. Akiról úgy nyilatkoztak március 27-én, hogy „a nagy demokrata államférfi”, azt nem tarthatják hazaárulónak. Ezt minden iskolás gyerek tudja.⁵

Tudom, hogy mi vagyunk a rosszak, az optimisták, az elhagyók, a gonoszak, a szabotálók, a becsapók, a félrevezetők – de talán egyszer ki fog derülni, hogy a gyanakvás öröge rosszul sügött.

Most még valamit: a legnagyobb meglepetésemre sürgőnyt kaptam Budapestről, és a kommunista párt lapja, a Szabad Nép megbízott londoni tudósításával. Én egyik levélben írtam, hogy szeretnék egy „progresszív” lapot tudósítani, de nem hittem, hogy maga a kommunista pártlap fog megbízni. Ez persze *szigorú titok egyelőre*, mert még nem tudom, hogy miként lehet ezt technikailag elintézni, de mindenesetre kötelességemnek tartom az Elnök úrnak bejelenteni. Mondanom sem kell, hogy nem vagyok a párt tagja, és bár valóban közel állnak hozzám és az új Magyarország feltétlen híve vagyok, semmiféle pártkapcsolatom nincs, és ilyesmiről senkivel sem beszéltem. Megtudtam azonban, hogy a lengyel, bolgár stb. kommunista lapokat is nem kommunisták tudósítják, s így ilyen alapon megbeszélhetem és elvállalhatom a dolgot. Mindazonáltal szeretném az ügyet az Elnök úrral is megbeszélni. Egyrészt nem akarok gyávának mutatkozni, és azért, mert Angliában ez kényes, meghátrálni a feladat elől, másrészt okos, meggondolt tudósítással segítségére lehetek az ügynek, és ha csekély mértékben is, hozzájárulhatok a légkör tisztázásához s az angol-magyar viszonylat feljavításához még ebben a nehéz helyzetben is. Viszont határozottan tudomására kell adni az angol köröknek, hogy minden baloldaliságom ellenére sem vagyok pártkommunista, s valószínűleg a párt ezzel a megbízatással szintén hajlékonyságát akarta kimutatni. Tudja, hogy független vagyok, de azt is tudja, hogy nehéz harcukban velük és a magyar munkássággal érzek. *Nagyon kérem, hogy senkinek, így Prágernek se szóljanak addig, amíg az ügy nem tisztázódott.*

Ha az Elnök úrnak a dolog kényes, arra is találunk módot, hogy áthidaljuk.

Őszinte, igaz hívők

és mégis és százszor is szeretettel

PIL 704. f. 81. ó. e. (eredeti)

¹ A levél kihagyott első részében Károlyi Havas által intézett anyagi ügyeiről (lakbér, tárgyak eladása) van szó.

² Károlyi beszédét a londoni magyarok októberi emlékgyűlésén közli: *KMVI/II. 206–209.*

³ Havas ekkoriban Hatvany Lajosnak írt leveleiben is panaszkodik Károlyné időnként nehéz természetére, a hazautazás körüli bizonytalanságokra. L. *Levelek Hatvany Lajoshoz 563–566.*

⁴ Faludy György ekkor még Amerikában tartózkodott.

⁵ 1945. december 8-án Bán Antal, az SZDP főtitkárhelyettese, iparügyi miniszter a következő feljegyzést írta Riesz István igazságügy-miniszternek: „A londoni magyarok Október-ünnepségén elhangzott a kívánság, hogy a Károlyi Mihály-féle per törvény útján töröltessék. Szerintem kötelességünk az ellenforradalom eme bosszúművét ünnepélyesen megsemmisíteni!” (*PIL. 283. f. 12/46. ó. e.*)

155. KÁROLYI MIHÁLY BIER LILIHÉZ

(London, 1945. október 23.)

Dear Mrs. Bier,

I thank you for having send back my notes and I am sorry to have given you so much bother.

The quiet hours which I spent with you was a real pleasure and an agreeable relaxation after the meeting. I was so pleased to get to know your family and please will you kindly extent to them my greetings.

Yours sincerely¹

PIL 704. f. 342. ó. e. (másodpéldány)